

Beata Grabowska

Ó czy U ?

Ćwiczenia dla starszych uczniów szkół podstawowych i
ponadpodstawowych
(szczególnie zalecane dla osób z dysleksją i dysortografią)

Gdańsk 2020

Ćwiczenia mają na celu nie tylko uczyć zasad ortografii dotyczących **ó** i **u**, ale także doskonalić umiejętność czytania i koncentracji, rozwijać funkcje percepcyjno - motoryczne, ćwiczyć rozumienie tekstu. Przeznaczone są do pracy indywidualnej z uczniem, oraz zajęć grupowych. Większość ćwiczeń można wykonywać samodzielnie w domu.

Proponowane reguły zostały zaczerpnięte, bądź opracowane na podstawie książki *Ortografia co do głowy trafia* autorstwa Anny i Józefa Częścików. Zabawy grupowe były inspirowane zbiorem gier i zabaw *Grupa bawi się i pracuje* Małgorzaty Jachimskiej. Przysłowia wybrano ze zbioru *Na wszystko jest przysłowie* opracowanego przez Stanisława Świrko. Nowe wzory tangramów powstały dzięki wykorzystaniu figur zawartych w *Układamy tangramy* Magdaleny Kolasińskiej. W książce wykorzystano także wiersze i fragmenty prozy z literatury polskiej.

Życzę powodzenia, sukcesów w pracy oraz radości z jej wykonywania.

Beata Grabowska

Ó

Wymienia się na **o, e, a** (także w innych słowiańskich językach).

W zakończeniach :

-ów
-ówna
-ówka
-ówek.

Na początku w sylabie:

współ-, wspól-, spół-, włó-, wró-.

Wyrazach rodzimych i bardzo nielicznych zapożyczonych.

Bardzo rzadko na początku wyrazu.

Nigdy na końcu wyrazu.

U

Wymienia(ło) się na **ow**.

W zakończeniach:

-uję, -ujesz, -uje, -uj, -ujmy, -ujący itd.;
-uć, -upić, usić, udzić, -uchać,
-uszać, -urzać, -ukać, -ulać, -uwać;
-tura, -um, -unek, -un, -una, -unka,
-us, -usz, -uś, -usia, -unia, -uńcia,
-uchna, -uch, -uszek, -ucha, -uszka,
-uk, -uczek, -uka, -uczka, ulek, -ulo,
-unio, -ula, -ulka, -uleńka, -ut,
-ucik, -uta, utka, -up, upa, -uga,
-uda, -uła, -ucja, ukcja, -usja, -uzja, -ust,
-usta, -aur, -uar, -utki, -uśki,
-uchny.

Na początku w sylabie:

fu-, hu-, tu-, zu-,

Wyrazach rodzimych i prawie wszystkich zapożyczonych.

W dyftongach **au, eu,**

Prawie zawsze na początku wyrazu,

Zawsze na końcu wyrazu.

A., J. Częścikowie, Ortografia co do głowy trafia.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie metodą ANTARES.

Fragmenty opowiadania S. Mrożka pt. „Wina i kara.”

Z rozsypanych sylab ułóż po trzy wyrazy w każdej grupie.

Zapisz otrzymane wyrazy w linijkach obok.

Oddzieloną część z prawej strony zakryj. Odsłoń po wykonaniu zadania i sprawdź.

A. po - ciu	_____	pokój życiu cichy
ży- chy	_____	
ci - kój	_____	
B. a - cho	_____	anioł gorycz ucho
go - niół	_____	
u - rycz	_____	
C. stró- cha	_____	stróża dłoniach blacha
dło- ża	_____	
bla - niach	_____	
D. po - pa - lu	_____	potężny trotylu zapasem
tro - tę - sem	_____	
za - ty żny	_____	

Ćwiczenie 2

Śluchając uważnie tekstu, klaśnij w dłonie, kiedy usłyszysz któryś z wyrazów odgadniętych w poprzednim ćwiczeniu.

Wina i kara

Cichy, liliowy pokój dziecinny. Na łóżeczku nie zmówiwszy paciorka, zasypia smacznie mały chłopczyk. Na uboczu, zhańbiony, z wypiekami wstydu, przysłaniając sobie twarz dłonią – bezradny anioł stróż.

Chłopczyk przez cały dzień brnął znowu od jednego zła do drugiego. Wyjadał konfitury, garbił się, nie uważał i biegał. Anioł daremnie owiewał go błagalnym powiewem skrzydeł, szeptał mu wskazówki o życiu czystym i prawym. Od garbienia się do garbienia się, od biegania do biegania, od stłuczonego kolana do rozdartego ubranka staczał się mały nieszczęśnik. Nic nie mogło go powstrzymać (...) I nagle gorycz wezbrała w aniele. Jakże to? Czyżby Prawo w całym swym łagodnym majestacie nic nie znaczyło wobec woli jednego malca? (...) Nadeszła

chwila, gdy małe serce służebnika w miłości dla Sprawy zabiło silniej niż wielkie serce Sprawy samej. Z miłości do Prawa przekroczyć Prawo. To miara ofiarności.

Oderwał dłoń od czoła, podszedł cicho do łóżeczka i silnie wypalił chłopczyka w ucho.

Ten zerwał się przestraszony. Pod wpływem ciosu odmówił pospiesznie paciorek i mruczając coś niezrozumiale położył się i zasnął.

Anioł drżący i zachwycony, długo nieruchomo wpatrywał się w noc (...).

Dobry duch zasmakował w nowej metodzie. Łatwość z jaką teraz osiągał to, co dawniej było nieosiągalne, mimo dużego nakładu dobrej woli i cierpliwości, olśniła go (...) Wkrótce odkrył, że metodę można znacznie udoskonalić, różnicując ciosy i znajdując w tym przyjemność podobną do tej, jaką odczuwa pobożny organista, gdy zręcznie naciska odpowiednie klawisze organów. A więc : za niedojedzenie obiadu do końca – cios tak zwany piwniczny, za garbienie się – blacha w czoło, za nie zmówienie paciorka – fajka, , za bieganie i pocenie się – hak, za chodzenie po kałużach – hak z mańkuta, za hałasowanie, kiedy tatuś pracuje – byk, i inne (...).

Chłopczyk bardzo się zmienił na lepsze (...) Następnie zainteresował się chemią (...) inne dzieci goniły się po murawie, a on pochylony nad podręcznikiem, wnikał w tajemniczy świat molekuł. (...)

Czas mijał. Pewnego razu, w nocy, potężny słup ognia trysnął nad miastem i głośny huk targnął okolicą. To wyleciał w powietrze dom rodzinny małego, wysadzony nad podziw umiejętnie, choć po amatorsku zbudowaną miną z domowego trotylu. Chłopczyk oddalał się polami. Dźwigał uprzednio przygotowany plecak z małym zapasem żywności i pieniędzy oraz kartę okrętową do Ameryki Południowej.

Za nim gnał przez orne pole anioł stróż, by mu dać bodaj haka.

Ćwiczenie 3

Przeczytaj uważnie tekst i wykreśl zbędne wyrazy.

Wina i kara

Cichy, liliowy pokój dziecienny. Na łóżeczku nie zmówiwszy paciorka, zasypia smacznie *mały/pały* chłopczyk. Na uboczu, zhańbiony, z wypiekami wstydu, przysłaniając *sobie/tobie* twarz dłonią – bezradny anioł stróż.

Chłopczyk przez cały dzień brnął znowu od jednego zła do drugiego. Wyjadał konfitury, garbił się, nie uważał i biegał. Anioł daremnie owiewał go błagalnym powiewem skrzydeł, szeptał mu wskazówki o *tyciu/życiu* czystym i prawym. Od garbienia się do garbienia się, od biegania do biegania, od stłuczonego kolana do rozdartego ubranka staczał się mały nieszczęśnik. Nic nie mogło go powstrzymać (...) I nagle gorycz wezbrała w aniele. Jakże to? Czyżby Prawo w całym swym łagodnym majestacie nic nie znaczyło wobec woli jednego *palca/malca*? (...) Nadeszła chwila, gdy małe serce służebnika w miłości dla Sprawy zabiło silniej niż

wielkie serce Sprawy samej. Z miłości do Prawa przekroczyć Prawo. To miara ofiarności.

Oderwał dłoń od *czoła/koła*, podszedł cicho do łóżeczka i silnie wypalił chłopczyka w ucho.

Ten zerwał się przestraszony. Pod wpływem ciosu odmówił pospiesznie paciorek i mrucząc coś niezrozumiale położył się i zasnął.

Anioł drżący i zachwycony, *dlugo/dhuto* nieruchomo wpatrywał się w noc (...).

Dobry duch zasmakował w nowej metodzie. Łatwość z jaką teraz osiągał to, co dawniej było nieosiągalne, mimo dużego nakładu dobrej woli i cierpliwości, olśniła go (...) Wkrótce odkrył, że metodę można znacznie udoskonalić, różnicując ciosy i znajdując w tym przyjemność podobną do tej, *jaka/taką* odczuwa pobożny organista, gdy zręcznie naciska odpowiednie klawisze organów. A więc : za niedojedzenie obiadu do końca – cios tak zwany piwniczny, za garbienie się – blacha w czoło, za nie zmówienie paciorka – faja, za bieganie i pocenie się – hak, za chodzenie po kałużach – hak z mańkuta, za hałasowanie, kiedy tatuś *pracuje/prasuje* – byk, i inne (...).

Chłopczyk bardzo się zmienił na lepsze (...) Następnie zainteresował się chemią (...) *inne/winne* dzieci goniły się po murawie, a on pochylony nad podręcznikiem, wnikał w tajemniczy świat molekuł. (...)

Czas mijał. Pewnego *gazu/razu*, w nocy, potężny słup ognia trysnął nad miastem i głośny huk targnął okolicą.. To wyleciał w powietrze dom rodzinny małego, wysadzony nad podziw umiejętnie, choć po amatorsku zbudowaną miną z domowego trotylu. Chłopczyk oddalał się polami. Dźwigał uprzednio przygotowany *plecak/placek* z małym zapasem żywności i pieniędzy oraz kartę okrętową do Ameryki Południowej.

Za nim gnał przez orne pole anioł stróż, by mu dać bodaj haka.

Ćwiczenie 4

Przeczytaj głośno tekst, tak jakby znajdowały się w nim brakujące słowa.

Następnie wpisz brakujące wyrazy. Sprawdź z tekstem z ćwiczenia 2.

Wina i kara

Cichy, liliowy _____ dziecinny. Na _____ nie zmówiwszy paciorka, zasypia smacznie mały chłopczyk. Na uboczu, zhańbiony, z wypiekami wstydu, przysłaniając sobie twarz dłonią – bezradny anioł stróż.

Chłopczyk przez cały dzień brnął znowu od jednego zła do drugiego. Wyjadał konfitury, garbił się, nie uważał i biegał. Anioł daremnie owiewał go błagalnym powiewem skrzydeł, szeptał mu _____ o życiu czystym i prawym. Od garbienia się do garbienia się, od biegania do biegania, od stłuczonego kolana do rozdartego _____ staczał się mały nieszczęśnik. Nic nie mogło go powstrzymać (..) I nagle gorycz wezbrała w aniele. Jakże to? Czyżby Prawo w

całym swym łagodnym majestacie nic nie znaczyło wobec woli jednego malca? (...) Nadeszła chwila, gdy małe serce służebnika w miłości dla Sprawy zabiło silniej niż wielkie serce Sprawy samej. Z miłości do Prawa przekroczyć Prawo. To miara ofiarności.

Oderwał dłoń od czoła, podszedł cicho do łóżeczka i silnie wypalił chłopczyka w _____.

Ten zerwał się przestraszony. Pod wpływem ciosu odmówił pospiesznie paciorek i mrużąc coś niezrozumiale położył się i zasnął.

Anioł drżący i zachwycony, długo nieruchomo wpatrywał się w noc (...).

Dobry _____ zasmakował w nowej metodzie. Łatwość z jaką teraz osiągał to, co dawniej było nieosiągalne, mimo dużego nakładu dobrej woli i cierpliwości, olśniła go (...) Wkrótce odkrył, że metodę można znacznie udoskonalić, _____ ciosy i znajdując w tym przyjemność podobną do tej, jaką odczuwa pobożny organista, gdy zręcznie naciska odpowiednie klawisze _____. A więc : za niedojedzenie obiadu do końca – cios tak zwany piwniczny, za garbienie się – blacha w czoło, za nie zmówienie paciorka – faja, , za bieganie i pocenie się – hak, za chodzenie po kałużach – hak z mańkuta, za hałasowanie, kiedy tatuś _____ – byk, i inne (...).

Chłopczyk bardzo się zmienił na lepsze (...) Następnie zainteresował się chemią (...) inne dzieci goniły się po murawie, a on pochylony nad podręcznikiem, wnikał w tajemniczy świat molekuł. (...)

Czas mijał. Pewnego razu, w nocy, potężny słup ognia trysnął nad miastem i głośny huk targnął okolicą. To wyleciał w powietrze dom rodzinny małego, wysadzony nad podziw _____, choć po amatorsku zbudowaną miną z domowego trotylu. Chłopczyk oddalał się polami. Dźwigał uprzednio przygotowany plecak z małym zapasem żywności i pieniędzy oraz kartę okrętową do Ameryki Południowej.

Za nim gnał przez orne pole anioł stróż, by mu dać bodaj haka.

Ćwiczenie 5

1. Kim opiekował się anioł?
2. Jakie metody preferował anioł i czy w konsekwencji odniosły one oczekiwane rezultaty?

Jeżeli spodobały ci się fragmenty opowiadania „Wina i kara” S. Mrożka przeczytaj całość, którą odnajdziesz w zbiorze *Wybór dramatów i opowiadań*.

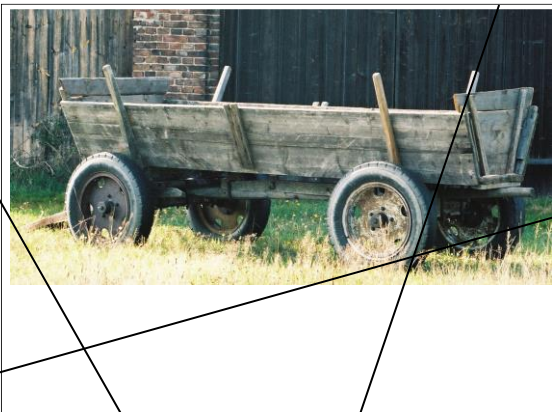
Ó piszemy, gdy wymienia się na o, e, a. W innych formach tego samego wyrazu (np. wóz - wozy, lub w innych wyrazach pokrewnych (np.mróz - mroźny).

Ćwiczenie 1

Przeczytaj powyższą regułę ortograficzną. Wytnij układankę (zob.s.10), ułóż i wklej poniżej.

Ó piszemy, gdy wymienia się na o, e, a. W innych formach tego samego wyrazu (np. wóz - wozy, lub w innych wyrazach pokrewnych (np. mróz - mroźny)).

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij pisownię podanych wyrazów wpisując jego inną formę lub wyraz pokrewny (wym. ó:o).

ogród - _____	wyrósł- _____
wschód - _____	mógł- _____
wesół- _____	próg - _____
bór- _____	głód- _____
chód- _____	niósł- _____
rów- _____	parowóz- _____
próchno - _____	bródka- _____
próba- _____	pół- _____
twórca- _____	

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij pisownię podanych wyrazów wpisując jego inną formę lub wyraz pokrewny (wym. ó:e).

popiół - _____	zniósł- _____
kościół- _____	przód- _____
plótl- _____	wiódl- _____
zbiórka- _____	pszczółka- _____
przyjaciółka- _____	

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij pisownię podanych wyrazów (wym. ó:a).

obrócić- _____	odwrócić- _____
powrócić- _____	skrócić- _____
powtórzyć _____	przewrócić- _____
przeróbka- _____	

Ćwiczenie 5

a) W każdym z podanych wyrazów dwie litery zamieniły się miejscami. Popraw błędy. Zapisz obok poprawnie.

b) Utwórz liczbę mnogą wyrazów.

bbór	Bóbr	bobry
bałów		
dórb		
dóchod		

chóld		
koroówd		
roówzd		
nwaóz		
psór		
peiróg		
samóchod		
sópd		

Ćwiczenie 6

Dopisz zdrobnienia (wymiana ó:o.).

Następnie odz szukaj je w ramce i wykreśl.

broda- _____
 jagoda- _____
 komora- _____
 sowa- _____

krowa- _____
 głowa- _____
 podpora- _____
 brzoza- _____

	A	K	D	Ó	G	A	J					
B	R	Ó	D	K	A	A	K	W	Ó	R	K	
B	R	Z	Ó	Z	K	A	K	R	Ó	M	O	K
	A	K	W	Ó	S	G	Ł	Ó	W	K	A	
	A	K	R	Ó	P	D	O	P				

Ćwiczenie 7

Dopisz wyrazy rymujące się (np. kółeczka - gniazdeczka). Następnie wybierz jedną parę i ułóż krótką rymowankę (np. Kreśliłem w powietrzu kółeczka, gdy z nieba spadła gwiazdeczka).

czółka- _____
 stówka- _____
 dół- _____

rów- _____
 bób- _____
 przód- _____

Ćwiczenie 8

a. Rozwiąż rebusy.

1.

GRÓD

USZY

STEK

PIEGI

NAUKA

R=Ł
 KA=CZY

U=W

×

~~E~~

P

I=O

2.

J E D Y N A K   T E S T   O S P A

Y=E

AK=J

~~T~~

~~O~~

~~A~~

O S Ó B K A   U R O D A   P N I A K

~~KA~~

A=Z

P=E

~~K~~

B A T Y   P I E C   R O G I   N I A N I A

~~B~~

P=S   E=Ą

RO=Z

A=E

b. Podkreśl w przysłowiać wyrazy z ó wymiennym.

Ćwiczenie 9

Z liter zawartych w wyrazie *nieprzyjaciółka* ułóż jak najwięcej nowych słów. Literę możesz użyć tyle razy, ile występuje w podanym wyrazie.

Ćwiczenie 10

a. Podziel tekst na wyrazy. Napisz poprawnie przysłowia .

POOGNIUIPOPIÓŁPOZBIERAJ.

WJEDNEJWODZIEPOWRÓZSIĘKURCZYARZEMIENWOLNIEJE.

**URODZIŁSIĘOCHRZCILIPODRÓŚŁOŻENILIUMARŁPOCHOWALII
NAGROBIENAPISALIŻEBŁAZEN.**

STAROŚĆ NIESAMA PRZYCHODZI KU PEŹSOMĄ CHORÓB WODZI.

CZŁOWIEK BEZ ROZUMU JEST JAK ŁÓDŹ BEZ STERU.

OSZCZĘDNOŚĆ WIELKI DOCHÓD.

SAMA DZIAŁAJ PRZYJACIÓŁ NIE CZĘKAJ.

NAUSTACH MIÓD A WSERCULÓD.

---

b. Wypisz wyrazy z ó i uzasadnij regułą.

Ćwiczenie 11

a) W poziomych rzędach wykreśl kolejne litery powiedzenia. Te które pozostaną utworzą imię i nazwisko jego autora.

b) Uzasadnij regułą pisownię wyróżnionego wyrazu.

Prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie.

P	A	R	A	W	D	D	Z	I
W	Y	A	C	H	M	P	R	M
Z	Y	J	I	A	C	C	I	Ó
Ł	K	P	O	I	Z	N	A	E
J	E	S	W	I	Ę	I	W	B
I	C	E	D	Z	Z	I	E	

Ćwiczenie 12

Zapisz podane wyrazy w liczbie pojedynczej. Następnie wykreśl je z diagramu (mogą być zapisane pionowo, poziomo, po skosie i wspak).

gwoździe - _____
 stogi- _____
 samochody- _____
 topory- _____
 wschody- _____
 stoły- _____
 słoje- _____
 chłody- _____
 narody- _____
 spody- _____

spory- _____
 dochody- _____
 progi- _____
 wrogowie - _____
 mole- _____
 pierogi- _____
 parowozy - _____
 lody- _____
 znoje- _____
 wory- _____
 miody- _____

d	o	c	h	ó	d	r	ó	p	s	p	ó	w	m	s	s	w	r	y
c	g	w	ó	ź	d	ż	i	e	j	t	r	r	ó	l	p	r	ó	d
h	ó	w	s	c	h	ó	d	m	ó	ó	ó	ó	l	ó	ó	ó	w	ó
ł	t	o	p	ó	r	s	t	ó	ł	d	i	g	g	d	d	b	r	i
ó	s	a	m	o	c	h	ó	d	s	z	z	ó	w	o	r	a	p	m
d	ó	r	a	n	e	g	ó	r	e	i	p	n	z	n	ó	j	n	e